

Наталія ВОВНА

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЕРЖАВНИХ УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

З'ясовано сутність термінів фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій, виділено ознаки, котрі їх вирізняють. Визначено об'єкти, суб'єкти, функції, принципи і завдання фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій. Охарактеризовано елементи механізму фінансового адміністрування та менеджменту державних установ і організацій.

Essence of terms of financial administration and financial management of state establishments organizations, is found out, signs which select them are selected. Objects, subjects, functions, principles and tasks of the financial financing and financial management of state establishments, organizations are certain. The elements of mechanism of financial administration and management of state establishments, organizations are described.

Суспільство має потребу в інституціях, які організують і регулюють економічну діяльність, вирішують проблеми, якими не займаються суб'єкти підприємницької діяльності. Держава створює або підтримує створення установ та організацій, що здійснюють суспільно корисну діяльність і декларує їм свою підтримку. У цьому випадку мова іде про державні установи та організації, тобто вищі органи влади й органи місцевого самоврядування та установи й організації, що створені вищими органами влади і органами місцевого самоврядування. Вказані інституції функціонують в економічній системі держави, вони організують свою господарсько-фінансову діяльність на основі статутних документів, користуються правами і мають обов'язки, пов'язані з метою їх діяльності, є юридичними особами, мають самостійний баланс, поточні та інші рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням.

Практика свідчить, що ефективність діяльності державних установ і організацій у сучасних умовах залежить від якості управління їх фінансами, фінансовими ресурсами, фінансовою діяльністю, яка, у свою чергу, і спрямована на підвищення ефективності роботи вказаних суб'єктів господарювання.

В економічній та фінансовій літературі вчені використовують не одне поняття для тлумачення сутності управління фінансами суб'єктів господарювання. Зокрема, ведуться дискусії щодо таких термінів, як фінансове адміністрування, фінансовий менеджмент, фінансовий інжиніринг, корпоративне управління [10, 13–28; 30].

В умовах ринкової економіки зростає роль і значення науково обґрунтованих підходів до управління фінансами державних установ, організацій із застосуванням спеціальних прийомів та методів. Важливим завданням фінансової теорії є розробка теоре-

тичних положень щодо управління фінансами державних установ і організацій, зокрема потребують доопрацювання концептуальні засади їхнього фінансового адміністрування та фінансового менеджменту. Наявність цих та інших проблем обумовили вибір теми дослідження та його актуальність.

У наукових працях вітчизняних вчених питанням висвітлення сутності понять “адміністрування”, “менеджмент”, “фінансовий менеджмент”, “фінансове адміністрування” приділена значна увага [10, 13–28; 18, 329–330; 19, 15, 476–480; 23, 7, 180–183; 29, 8, 136; 30]. Однак у сфері управління фінансами державних установ і організацій єдині погляди щодо розуміння змісту фінансового адміністрування та фінансового менеджменту відсутні. Вартим уваги є той факт, що у вітчизняній економічній літературі проблеми управління фінансовими ресурсами, фінансовою діяльністю загалом та власними доходами державних установ, організацій зокрема вивчаються не досить ґрунтовно, незважаючи на те, що окремі питання, пов’язані із згаданою проблематикою, піднімаються у періодичних виданнях [5, 46; 7, 26; 14, 13–18; 16, 45; 17, 71; 24, 204].

Ознайомлення із наявними публікаціями дало можливість оцінити теоретичний рівень розробки проблем, що стосуються фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій. Як правило, у більшості джерел недооцінюється роль фінансової теорії, фінанси державних установ і організацій розглядаються із врахуванням галузевих особливостей, які зумовлюють специфіку їх діяльності, проте глибокі наукові дослідження управлінського аспекту відсутні. Основна увага акцентується на практиці фінансування освітніх закладів, медичних установ, органів влади, управління. Вивчаються фінансові ресурси, фінансове забезпечення, фінансовий механізм державних установ і організацій з позицій обліку, аудиту, контролю, правового забезпечення [3, 103; 4, 102; 6, 106; 12, 13; 20, 58; 21, 136; 22, 20; 24; 25; 26, 27; 28,

67; 32, 127]. Досить цікавими є дослідження у сфері ціноутворення в освітніх закладах, медичних установах [15;31]. Зауважимо, що у більшості наукових публікацій мова іде про бюджетні установи, лише окремі вчені звертають увагу на те, що ці інституційні одиниці є державними установами і організаціями [12, 13; 13, 142; 16, 45; 27, 203]. Є також наукові джерела інформації, у котрих вчені вивчають управління фінансами державних підприємств. Тому, вважаємо, що у частині теоретичного обґрунтування фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій проведено недостатньо наукових досліджень, і, як наслідок, відсутні рекомендації щодо удосконалення управління фінансами цих суб’єктів господарювання. На нашу думку, бажано поглибити теоретичні напрацювання у сфері управління фінансовими ресурсами, фінансовою діяльністю, власними доходами конкретних державних установ і організацій.

Найважливішою невирішеною проблемою фінансового адміністрування та менеджменту державних установ і організацій є невідповідність їхніх принципів, форм, методів умовам сучасної ринкової економіки. Відповідно, в економічній літературі не подано єдиних визначень фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ, а також не виокремлено відмінності та особливості, що притаманні обом термінам. Так, поняття фінансового менеджменту науковці та практики розглядають, досліджуючи діяльність прибутково функціонуючих суб’єктів господарювання, а термін адміністрування подано переважно у радянських наукових джерелах. У економічних словниках, виданих на початку ХХІ ст., сутність цього терміна вчені інтерпретують, акцентуючи увагу також на його існуванні в умовах командно-адміністративної економіки [8, 13–14; 18, 329; 19, 15; 23, 7; 29, 8].

Метою цього дослідження є критична оцінка напрацьованих теоретичних засад фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і органі-

зацій та формулювання власного розуміння їхньої сутності, об'єктів, суб'єктів, функцій, завдань та принципів. Вважаємо, що сформульовані нами теоретичні висновки при їхньому врахуванні у відповідній нормативній базі позитивно відобразяться на практичній діяльності державних установ і організацій, і сприятимуть не лише задоволенню суспільно корисних потреб, а й ефективнішому фінансуванню власних потреб державних установ і організацій в умовах сучасності.

Проведений аналіз наукової літератури дав змогу зробити висновок, що суб'єкти господарювання, котрі здійснюють суспільно важливу діяльність, використовують такі назви, як установа, організація та мають статус юридичних осіб [14, 17–18].

Згідно із діючим в Україні законодавством, державними установами (організаціями) є юридичні особи, фінансово-господарська діяльність яких здійснюється на основі кошторису та надходжень від проведення господарських та фінансових операцій, необхідних для виконання завдань, передбачених їх установчими документами. Ступінь господарської компетенції державних установ і організацій обмежений їх основною діяльністю – наданням громадянам суспільно важливих послуг. Відзначимо, що користь, вигода, отримана від проведення таких операцій, спрямована на виконання статутних завдань державних установ та організацій.

Державні установи (організації) є державними інституціями, до яких належать вищі органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування, що представляють інтереси територіальних громад, тобто, це суб'єкти господарювання, які наділені владними функціями та компетенцією управління економікою, державними корпоративними правами, правом створення державних установ, організацій для задоволення суспільних потреб. Державні організації поділено за галузями і видами суспільної діяльності і визначено, що до їх складу належать установи соціального забезпечення, навчально-

виховні заклади, науково-дослідні організації, заклади охорони здоров'я, установи культури і мистецтва, організації фізичної культури і спорту [14, 7–23].

Загальновідомим є те, що поточні та інвестиційні витрати державних установ і організацій, незалежно від функцій, які вони виконують в економічній системі, фінансуються за рахунок бюджетів усіх рівнів, тобто щодо державних організацій та установ застосовується бюджетний метод фінансування. Відповідно вони отримують назву бюджетних організацій. За нормами бюджетного законодавства України бюджетною установою є орган, установа чи організація, визначена Конституцією України, а також установа чи організація, створена в установленому порядку органами державної влади, органами влади АРК чи органами місцевого самоврядування, яка повністю утримується за рахунок державного чи місцевих бюджетів [1;2].

Вартим уваги є той аспект, що бюджетні установи є неприбутковими. При цьому вони можуть отримувати доходи від надання управлінських послуг (органи виконавчої влади) або послуг відповідно до своєї основної діяльності. Бюджетні установи також отримують доходи від провадження господарської діяльності і надходжень від підприємств, засновниками яких вони є (установи та організації, створені органами влади). Доцільно також зазначити, що бюджетна установа є юридичною одиницею, яка підпорядкована у своїй діяльності вищестоящій організації.

Термін адміністрування у перекладі з латинської мови означає керівництво, управління, завідування (*administro* – керую), тобто, адміністрування – це управління [8, 13–14; 18, 329; 19, 15; 23, 7; 29, 8].

Виокремимо основні позиції, згідно з якими сучасна економічна наука трактує управління:

- управління як наука – це система упорядкованих знань у вигляді концепцій, теорій, принципів, способів їх формування;

- управління як мистецтво – це можливість ефективно застосовувати науку управління у конкретній ситуації;
- управління як функція – це цілеспрямований інформаційний вплив на людей та економічні об'єкти, що здійснюється з метою їхнього скоординованого отримання очікуваних результатів;
- управління як процес – це сукупність управлінських дій, котрі забезпечують отримання намічених цілей;
- управління як апарат – це сукупність структур і людей, що забезпечують використання і координацію усіх ресурсів соціальних систем з метою досягнення визначених цілей.

Зазначимо, що впродовж функціонування командно-адміністративної системи у нашій державі, тобто такої системи управління, у якій головна роль належала командним методам і влада зосереджувалась у центральних органах управління, поняття “управління” ототожнювалося з поняттями “державного управління” і “державної політики”. Для цієї системи характерним було централізоване директивне планування, інакше кажучи, підприємства функціонували відповідно до доведених їм планових завдань зверху. Вкажемо на те, що адміністративно-командна система управління базувалась на тоталітарних режимах, вона суперечила демократичним принципам управління, перешкождала розвитку вільного ринку, конкуренції, підприємництва. Такій системі управління притаманні адміністративні методи, тобто способи і форми безпосереднього (прямого) оперативного впливу на об'єкт управління з метою забезпечення однозначної поведінки і дії виконавців у певній ситуації, у досягненні відповідного результату. Іншими словами, ці методи базувалися на наказах, розпорядженнях, авторитеті влади, принципі обов'язкового і точного виконання вказівок підлеглими і виконавцями.

На основі описаного вище вважаємо доцільним зробити висновок, що адміністру-

вання в умовах сучасності – це управлінська діяльність, яка здійснюється за допомогою адміністративно-командних методів управління. Необхідність адміністрування об'єктивно обумовлена практикою адміністративних розпоряджень, які видаються керівними органами. Термін “адміністрування” доцільно розглядати саме у контексті управління державними установами і організаціями або для позначення процесів керування діяльністю апарату управління державної установи, організації. Отже, адміністрування – це управлінська діяльність керівників і органів управління державною установою (організацією), за якої головним важелем впливу є накази, розпорядження одноособових керівників, а також інструкції, постанови, рішення, укази різних осіб чи колективних органів (колегій, рад, президій, бюро, сесій, пленумів).

Враховуючи певною мірою позитивні аспекти адміністрування як управління, яке відбувається через виконання вимог інструктивного матеріалу, зазначимо і негативні аспекти цієї форми управління. Так, адміністрування у негативному розумінні – це формально-бюрократичне управління без оцінки альтернативних рішень, без врахування думки інших членів колективу.

З розвитком ринкового господарства, обмеженням управління держави економічною системою вирізняються такі види управління – економічне, соціальне, менеджмент. Практика свідчить, що основою менеджменту є свобода економічного вибору, і він базується на таких принципах: багатоваріантність рішень, будь-який варіант рішень оцінюється з точки зору співвідношення “затрати-доходи”, будь-який вибір здійснюється в ситуації невизначеності (має свій рівень ризику) і при цьому використовується співвідношення “затрати-дохід-ризик”, пошук оптимального рішення, персональна відповідальність за пошук рішення, контроль і відповідальність за здійснений варіант рішення. З розвитком менеджменту в його типологію включається адміністративний менеджмент, тобто адміністрування як стиль управління, якому притаманні адміністративні

методи і який використовують зокрема у державних установах і організаціях.

Отже, при визначенні сутності управління фінансами суб'єктів господарювання, що функціонують в економічній системі певної держави, вирізняють такі поняття як фінансове адміністрування та фінансовий менеджмент. Термін фінансове адміністрування застосовується при визначенні управління фінансами державних установ і організацій, яке базується на адміністративних методах управління, а фінансовий менеджмент використовують переважно для характеристики процесів управління господарськими організаціями (підприємствами), зокрема для характеристики управління фінансами суб'єктів господарювання, діяльність яких характеризується свободою економічного вибору.

На основі описаного вище нами виділено такі особливості фінансового адміністрування державних установ і організацій в умовах ринкової економіки:

1) фінансове адміністрування державних установ та організацій становить частину загальної системи управління ними і, відповідно, має тісно взаємодіяти з іншими підсистемами управління, такими як адміністративний менеджмент, фіскальне адміністрування тощо;

2) як частина загальної системи управління фінансове адміністрування має бути спрямоване на досягнення загальних стратегічних і тактичних цілей діяльності державних установ та організацій. Проте як самостійна підсистема управління фінансове адміністрування повинне сприяти реалізації стратегічних і тактичних цілей безпосередньо їхньої фінансової діяльності;

3) як підсистема управління фінансове адміністрування характеризується комплексом (або сукупністю) адміністративно-управлінських принципів, методів та форм організації діяльності державних установ та організацій;

4) предметом управління фінансами державних установ та організацій у широкому

значенні є їхні фінанси та фінансові відносини, а в більш вузькому – формування, розподіл і використання фінансових ресурсів та організація фінансових потоків. Із цих позицій предмет фінансового адміністрування можна узагальнити як управління усіма аспектами фінансово-господарської діяльності державних установ і організацій.

Таким чином, фінансове адміністрування державних установ і організацій – це окреслена нормами чинного законодавства організаційно-розпорядча діяльність спеціалістів, органів керівництва щодо забезпечення надходження необхідного обсягу фінансових ресурсів, яка здійснюється за допомогою комплексу адміністративних принципів, методів і форм організації управління усіма аспектами фінансово-господарської діяльності державних установ і організацій.

Відмітимо, що у процесі розкриття сутності фінансового адміністрування доцільно також розглядати управління фінансовими ресурсами державних установ, організацій, тобто аналізувати методи діяльності спеціалістів, менеджерів, органів керівництва державних установ, організацій з управління процесами цільового використання бюджетних коштів. Також варто проводити дослідження того, як на практиці забезпечується виконання і впровадження у життя законодавчих та нормативних актів, що регламентують фінансово-господарську діяльність державних установ і організацій як на рівні органів місцевого самоврядування, так і на рівні держави.

Враховуючи наведене вище, можна зробити висновок, що в умовах ринкової економіки ефективно фінансове адміністрування державних установ і організацій можливе за таких умов:

1) налагодження реального взаємозв'язку із зовнішнім середовищем, оскільки функціонування державних установ, організацій залежить від вимог, запитів, обмежень, що висуваються до них суб'єктами господарювання, фізичними особами;

2) забезпечення раціонального розподілу обов'язків працівників, оскільки роз-

поділ праці між співробітниками забезпечує краще їх виконання та зниження витрат державної установи (організації), цільове та раціональне використання бюджетних коштів.

Дослідивши основні аспекти фінансового адміністрування державних установ і організацій, вважаємо за доцільне з'ясувати теоретичні засади фінансового менеджменту державних установ (організацій). Так, основний зміст фінансового менеджменту полягає в ефективному управлінні формуванням, розподілом і використанні фінансових ресурсів суб'єктів господарювання й оптимізації обороту їх грошових коштів, оцінці альтернативних варіантів відповідних управлінських рішень. Матеріальною основою фінансового менеджменту є грошовий оборот, який супроводжується потоками платежів і розрахунків. Фінансовий менеджмент є стратегією і тактикою фінансового забезпечення господарської діяльності суб'єкта господарювання, що дозволяє ефективно управляти рухом грошових коштів і знаходити оптимальні фінансові рішення [8, 559; 11, 327–328; 18, 330; 19, 476–480; 23, 180–183; 29, 136].

Підтримуючи викладені вище положення щодо сутності фінансового менеджменту, зазначимо, що діяльність державних установ і організацій залежить від якості управління їхніми фінансовими ресурсами, як виділеними з бюджету держави, так і самостійно залученими. Це, у свою чергу, і зумовлює необхідність розвитку теорії фінансового менеджменту державних установ і організацій, удосконалення його організаційної структури та розподілу функцій.

З огляду на вищезазначене, зауважимо, що у подібному контексті фінансовий менеджмент державних установ і організацій доцільно розглядати як систему принципів, методів і форм організації управління їхньою фінансовою діяльністю. Іншими словами, це управління формуванням і використанні фінансових ресурсів державних установ і організацій та пошук додаткових джерел власних доходів, шляхів їх ефективного і раціонального використання, оцінювання

їхньої структури з метою оптимального розподілу та використання.

Фінансовий менеджмент державних установ і організацій варто розглядати як систему управління фінансовими ресурсами та ефективного, цільового, раціонального використання виділених з бюджету коштів і самостійно зароблених доходів, як стратегію і тактику фінансового забезпечення діяльності таких установ (організацій), що дозволяє ефективно управляти рухом грошових коштів, котрі є у розпорядженні цих суб'єктів господарювання.

Враховуючи подане визначення фінансового менеджменту державних установ і організацій, відмітимо, що його метою є забезпечення оптимального співвідношення між власними коштами таких установ і організацій та наданими їм з державного чи місцевих бюджетів, забезпечення стабільних та систематичних надходжень до спеціального фонду кошторису бюджетних установ і організацій та ефективного, раціонального їх використання. Висока питома вага виділених з бюджету коштів не сприяє їхньому використанню на внутрішні потреби, що може бути забезпечено за умови мобілізації власних коштів. Тому вважаємо доцільним одночасно розглядати фінансовий менеджмент державних установ і організацій у таких аспектах:

– як систему раціонального управління фінансовими ресурсами державних установ і організацій, оскільки фінансовий менеджмент є процесом розробки мети управління фінансовими ресурсами та її досягнення за допомогою методів і важелів фінансового механізму. Вважаємо, що у цьому контексті фінансовий менеджмент є не лише системою ефективного управління фінансовими ресурсами, але й однією з ключових підсистем загальної системи управління державними установами (організаціями), у рамках якої вирішується питання визначення обсягів надходжень з бюджетної системи та фінансових ресурсів, зароблених самостійно;

– як орган управління фінансовими ресурсами державних установ, організацій,

до складу якого входять фінансова служба, бухгалтерія та безпосередньо їхні керівники, котрі шляхом різних управлінських заходів здійснюють цілеспрямований вплив на фінансову діяльність державних установ і організацій. Згідно з нашими переконаннями у цьому аспекті фінансовий менеджмент є не лише суб'єктом управління, але й об'єктом, що знаходиться під впливом потоку управлінських рішень з боку таких суб'єктів управління, як вищестоящі органи державного управління, фінансово-кредитні, банківські, податкові установи, страхові компанії. До функціональних обов'язків керівників фінансової служби, бухгалтерії належать: організація фінансової роботи державної установи (організації); обґрунтування обсягу коштів, що виділятимуться з бюджетів різних рівнів; розробка кошторису державної установи (організації); визначення переліку платних послуг, що надаватимуться такою установою, організацією та визначення обсягів власних надходжень; організація кредитних взаємовідносин;

– як форму некомерційної діяльності, зокрема, у частині мобілізації та використання власних коштів державних установ та організацій на власні потреби.

На основі вищезазначеного вважаємо за доцільне виділити такі особливості фінансового менеджменту державних установ і організацій:

1) право державних установ і організацій на здійснення некомерційної діяльності. Згідно з нормами чинного законодавства некомерційне господарювання є самостійною систематичною господарською діяльністю, що здійснюється суб'єктами господарювання, спрямованою на досягнення економічних, соціальних та інших результатів без мети одержання прибутку. Некомерційна господарська діяльність здійснюється суб'єктами господарювання державного або комунального секторів економіки у галузях, в яких забороняється підприємництво, на основі рішення відповідного органу державної влади чи органу місцевого самоврядування. Не-

комерційна господарська діяльність може здійснюватись також іншими суб'єктами господарювання, яким здійснення господарської діяльності у формі підприємництва заборонено згідно з діючим законодавством. Не можуть здійснювати некомерційну господарську діяльність органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи [9, 32; 13, 142].

2) отримання державними установами, організаціями низки пільг, якими держава підтримує проведення їхньої діяльності. До них належать пільги щодо податків, пільги з отримання і використання державного кредиту, щодо матеріально-технічного постачання та інші. При оподаткуванні господарських операцій, майна, внесення державними установами і організаціями зборів і платежів до бюджету застосовується диференційований підхід, тобто окремі з них можуть бути звільнені від сплати податку на землю та комунального податку. Як правило, це стосується вищих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та установ і організацій, створених ними [13, 142; 14, 13–20].

Теоретично проаналізувавши сутність термінів фінансове адміністрування та фінансовий менеджмент державних установ, організацій сформулюємо відмінності між цими поняттями та, зокрема, власну думку щодо трактування їх сутності.

З метою однозначного трактування вказаних понять варто охарактеризувати їхні об'єкти та суб'єкти, що є однаковими як для фінансового адміністрування, так і для фінансового менеджменту державних установ і організацій. Сформульовані завдання, функції, принципи та інструменти їх організації і здійснення будуть відрізнятись та відображати конкретні особливості досліджуваних нами понять.

Так, об'єктом фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій є їхня фінансова діяльність; фінансові ресурси та джерела їх формування; доходи і витрати; фінансові

зобов'язання; система фінансових відносин; грошові фонди.

Суб'єктами фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій є професійні спеціалісти у сфері фінансового управління державними установами (організаціями) та інші суб'єкти господарювання, які беруть участь у процесі управління формуванням і використанням фінансових ресурсів державних установ і організацій та контролю за цим процесом.

Серед завдань фінансового адміністрування державних установ та організацій ми виокремили такі:

- 1) формування необхідної ресурсної бази державних установ і організацій;
- 2) забезпечення ведення бухгалтерського обліку в державних установах і організаціях;
- 3) планування фінансово-господарської діяльності державних установ і організацій;
- 4) взаємовідносини з іншими суб'єктами господарювання, з фінансовими, контрольно-ревізійними та фіскальними органами, державними цільовими фондами, банківськими установами.

Водночас, до основних завдань фінансового менеджменту можна віднести такі: оцінка фінансового забезпечення державних установ і організацій; управління власними надходженнями державних установ і організацій.

Узагальнення теоретичних основ щодо фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій та зіставлення їхніх особливостей і завдань дало можливість зробити висновок, що єдиної думки на пріоритетність цілей одного із двох проаналізованих термінів в економічній літературі не існує. Хоча зазначимо, що саме цілі фінансового менеджменту державних установ, організацій значно ширші і багатогранніші, ніж фінансового адміністрування державних установ (організацій). Це можна пояснити наявністю певної свободи економічного вибо-

ру у частині наповнення спеціального фонду кошторису державної установи, організації, що є основою фінансового менеджменту державних установ і організацій.

Розглядаючи функції фінансового адміністрування і фінансового менеджменту державних установ і організацій, необхідно зазначити, що вони впливають з комплексу функцій будь-якої системи управління, до складу якого входять: аналіз, планування, контроль, прийняття оперативних рішень. Вважаємо, що цей комплекс функцій доцільно конкретизувати і доповнити, враховуючи особливості функціонування державних установ і організацій та специфіку їхньої фінансово-господарської діяльності, таким чином:

1. Особливості функціонування державних організацій і установ зумовлюють таку функцію фінансового адміністрування, як взаємодія з державними органами, уповноваженими управляти державними установами і організаціями, з окремих питань управління фінансами. До переліку таких питань можуть входити: фінансування поточних та інвестиційних витрат, звільнення від сплати податку на прибуток, встановлення статусу неприбутковості, отримання дотацій та субсидій.
2. Функція створення організаційної структури управління фінансовою діяльністю в державних установах та організаціях.
3. Функція організації і використання персоналу у процесі здійснення фінансової діяльності державних установ, організацій.
4. Функція керівництва у державних установах (організаціях).
5. Функція планування фінансової діяльності, фінансових ресурсів державних установ і організацій.
6. Функція формування і розподілу фінансових ресурсів державних установ і організацій.
7. Функція аналізу фінансової діяльності державної установи (організації).

8. Функція управління грошовими коштами в процесі здійснення фінансової діяльності державними установами (організаціями).

9. Функція контролю за фінансовою діяльністю державної установи (організації).

Вважаємо доречним класифікувати вказані функції фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій залежно від їхнього об'єкта і суб'єкта. Отже, до функцій об'єкта фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій варто віднести: формування і розподіл фінансових ресурсів державних установ (організацій). До функцій суб'єктів фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій відносимо такі: організація і використання персоналу; керівництво; планування; управління грошовими коштами; аналіз; контроль.

Реалізація функції керівництва на практиці у державних установах і організаціях проявляється у коригуванні зусиль суб'єктів фінансового адміністрування та фінансового менеджменту з метою стимулювання високої продуктивності праці. Згадана функція включає в себе безпосередні вказівки при контакті з учасниками трудового процесу. Метою функції керівництва є усунення труднощів, що виникають, і ліквідація прорахунків, допущених при плануванні діяльності. Так, за певних умов вносяться зміни у розміри і джерела отримання фінансових ресурсів, обираються варіанти залучення додаткових коштів.

На нашу думку, основою здійснення управлінських функцій є планування, оскільки воно охоплює весь комплекс заходів із розробки планових завдань і їх втілення на практиці. Враховуючи те, що за допомогою фінансового планування здійснюється економічне обґрунтування фінансових рішень, вибір їхніх альтернативних варіантів, зокрема у частині залучення додаткових фінансових ресурсів державних установ і організацій, реалізація цієї функції на практиці відобра-

жається у забезпеченні руху грошових коштів державних установ і організацій як бюджетних асигнувань, так і власних надходжень.

Розподільча функція здійснюється таким чином: проводиться розподіл фінансових ресурсів, згідно з чинним законодавством та інструктивними матеріалами, і забезпечується ефективне використання грошових фондів державних установ і організацій.

Функція залучення коштів передбачає забезпечення мобілізації необхідного обсягу фінансових ресурсів за умови їх нестачі з метою виконання визначених функцій державними установами і організаціями. Реалізація згаданої функції на практиці передбачає пошук можливостей для концентрації необхідного обсягу грошових коштів державної установи (організації) з метою забезпечення ефективності діяльності. Інакше кажучи, керівництво державної установи (організації) визначає політику щодо залучення додаткових фінансових ресурсів, а саме власних надходжень бюджетної установи та ефективного, раціонального їх використання.

Якщо при здійсненні попередньої функції вдалося акумулювати необхідний обсяг як виділених з бюджету, так і додаткових фінансових ресурсів, то таким обсягом фінансових ресурсів треба оперативного маневрувати, управляти, використовувати його у заданих напрямках.

Функція аналізу ґрунтується на даних фінансової звітності державних установ і організацій, що характеризують їхню фінансово-господарську діяльність і процес реалізації поставлених завдань.

Функція контролю сприяє реалізації поставлених цілей, вона полягає у виявленні відхилень від плану і своєчасному внесенні коректив. Можна виокремити дві основні форми контролю залежно від його спрямованості: контроль за станом платежів, розрахунків; контроль за реалізацією стратегії фінансування (бюджетне фінансування, власні надходження бюджетних установ).

Функція організації і використання персоналу полягає у створенні підрозділів фі-

нансової служби, бухгалтерії, визначенні їхніх повноважень, встановленні вертикальних і горизонтальних зв'язків між ними, координації дій персоналу. Індивіди, зайняті працею, та поставлені перед ними цілі мають бути скоординовані так, щоб їхня діяльність була висококваліфікованою й ефективною. Згадана функція зводиться до доведення змісту рішень і планів до безпосередніх виконавців, з'ясування реальності встановлених строків, цілей. У її реалізації особливого значення набуває фінансовий механізм державних установ і організацій та збалансованість його окремих ланок і складових.

Принципи фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій тісно пов'язані з цілями і завданнями їхньої діяльності, котрі визначені у статуті відповідної установи. Тим не менше вважаємо за доцільне визначити та охарактеризувати принципи фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій окремо. Так, до принципів фінансового адміністрування державних установ і організацій ми віднесли такі:

- 1) комплексний характер формування управлінських рішень керівниками державних установ (організацій);
- 2) плановість та системність керівництва державних установ (організацій.) Забезпечує збалансованість діяльності усіх підрозділів підприємства. Це планування матеріальних, трудових, фінансових ресурсів з метою забезпечення їх збалансованості, системності у фінансуванні, у реалізації запланованих заходів;
- 3) цільове використання виділених і самостійно зароблених коштів. Державним установам (організаціям) в особі їхніх керівників доцільно при витраті фінансових ресурсів суворо дотримуватися фінансування витрат тих, на які ці кошти були виділені. Якщо комерційна організація може витратити одержані в оплату за

поставлені товари або надані послуги кошти на будь-які цілі, починаючи від збільшення оплати праці своїх співробітників і закінчуючи спрямуванням їх на добродійність, бюджетні організації такою свободою дій не володіють. Одержані з бюджету або самостійно зароблені кошти вони можуть використовувати винятково на ті цілі, які передбачені у їхньому кошторисі;

- 4) жорстке розмежування бюджетного фінансування і самостійно зароблених коштів. Обидві групи коштів є на окремих рахунках, на кожному з груп складається окремий кошторис з їх витрачання, за кожною з груп складається самостійна звітність;
- 5) контроль з боку державних органів і органів місцевого самоврядування за цільовим і раціональним витрачанням коштів державних установ і організацій;
- 6) матеріальна відповідальність державних установ і організацій перед іншими учасниками фінансових відносин (ДЦФ, бюджетом, банками, страховими компаніями);
- 7) принцип правової впорядкованості та законності управління фінансами державних установ і організацій зумовлює необхідність законодавчого визначення основних цілей, функцій, структур, процесу, принципів фінансового управління державними установами і організаціями, встановлення чіткого у розумінні й послідовного у реалізації режиму повного виконання законів і нормативно-правових актів;
- 8) принцип централізації фінансових ресурсів в органах державного управління полягає у тому, що усі питання щодо управління фінансовою діяльністю вирішуються централізовано;
- 9) спеціалізовані принципи: принципи державної служби, принципи інформаційного забезпечення управління фінансами державних установ і ор-

ганізацій, принципи діяльності органу виконавчої влади, принципи прийняття управлінських рішень.

Серед принципів фінансового менеджменту державних установ і організацій ми виокремили такі основні:

- 1) принцип демократизму – формування демократичної системи управління фінансами державної установи (організації), яка базувалася б на демократичних засадах її здійснення в інтересах переважної більшості державних установ і організацій;
- 2) цільова спрямованість – орієнтація на цілі та завдання, які на певний момент ставить перед собою керівник державної установи (організації);
- 3) стратегічна орієнтованість – випереджальне управління фінансами державних установ (організацій) саме у частині формування власних доходів;
- 4) варіативність – прогнозування різних варіантів розвитку державної установи (організації), пошук і обґрунтування альтернативних фінансових рішень, що стосуються ефективного, цільового використання власних коштів.

Реалізація функцій, принципів, завдань фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій здійснюється через відповідний механізм, тобто систему основних елементів, які регулюють процес розробки і реалізації управлінських рішень в сфері діяльності державних установ (організацій). У структурі механізму фінансового адміністрування та менеджменту державних установ і організацій вирізняємо такі елементи:

- державне нормативно-правове регулювання фінансово-господарської діяльності державної установи (організації). Законодавчі і нормативні акти регулюють її фінансову діяльність. Це один із напрямків фінансової політики держави;

- внутрішній механізм регулювання окремих аспектів фінансової діяльності державної установи (організації), регулюється статутом;
- забезпечення фінансового менеджменту державних установ і організацій: правове, інформаційне, організаційно-методичне;
- система прийняття управлінських рішень керівним апаратом державних установ і організацій;
- бюджетне планування діяльності державних установ і організацій;
- фінансове планування залучення додаткових фінансових ресурсів та їхнього використання державними установами і організаціями;
- прийняття і виконання рішень у процесі фінансово-господарської діяльності, здійснюваної державними установами і організаціями;
- контроль за виконанням рішень у процесі реалізації фінансової діяльності державних установ і організацій;
- звіт про виконання рішень у процесі фінансової діяльності державних установ і організацій.

Таким чином, у результаті проведеного теоретичного дослідження сутності фінансового адміністрування та фінансового менеджменту державних установ і організацій ми дійшли таких висновків:

1. Терміни фінансове адміністрування та фінансовий менеджмент державних установ і організацій доцільно розмежовувати. Хоча й кінцеве завдання (ефективне функціонування вказаних суб'єктів господарювання), об'єкти, суб'єкти обох понять однакові, проте принципи, завдання та інструменти їх організації й здійснення суттєво відрізняються.

2. У контексті фінансового адміністрування відбувається управління фінансовими ресурсами на основі нормативно-правових актів, наказів, указів, інструкцій, розпоряджень, постанов.

3. Фінансовий менеджмент державних установ і організацій спрямований на орга-

нізацію їх фінансування та удосконалення фінансового забезпечення, що передбачає використання економічних важелів при прийнятті оптимальних фінансових рішень.

4. Фінансовий менеджмент і фінансове адміністрування державних установ і організацій споріднені між собою через поєднання людських ресурсів та інституційно-організаційних чинників.

5. Як засоби управління фінансовий менеджмент та фінансове адміністрування державних установ і організацій представляють собою процес суспільного вибору і прийняття рішень, а також ієрархічно підпорядковуються і забезпечують здійснення владних повноважень одних осіб стосовно інших. Проте у фінансовому менеджменті державних установ, організацій переважають економічні й організаційні аспекти, а в фінансовому адмініструванні – дисциплінарні та процедурні.

6. Фінансове адміністрування державних установ і організацій – це окреслена нормами чинного законодавства організаційно-розпорядча діяльність спеціалістів, органів керівництва щодо забезпечення надходження необхідного обсягу фінансових ресурсів, яка здійснюється за допомогою комплексу адміністративних принципів, методів і форм організації управління усіма аспектами фінансово-господарської діяльності державних установ і організацій.

7. Фінансовий менеджмент державних установ і організацій – це система управління фінансовими ресурсами та ефективного, цільового, раціонального використання виділених з бюджету коштів і самостійно зароблених доходів.

Література

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 р. №254к/96- ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року. – К.: Атіка, 2001.
3. Бескид Й. М. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку // Фінанси України. – 2003. – № 2. – С. 103–106.

4. Бескид Й. М. Сучасний стан та фінансове забезпечення соціальних послуг в Україні // Світ фінансів. Випуск 1. – 2005. – С. 102–107.

5. Боголіб Т. М. Оперативне фінансове управління вищим закладом освіти // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 46–52.

6. Боголіб Т. М. Удосконалення фінансового забезпечення розвитку вищої освіти // Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 106–113.

7. Боголіб Т. М. Управління фінансами вищих навчальних закладів // Фінанси України. – 2003. – № 9. – С. 26–31.

8. Большой экономический словарь / Под ред. А. Н. Азрилияна. – 7-е изд., доп. – М.: Институт новой экономики, 2007. – 1472 с.

9. Господарський кодекс України. Коментар основних положень / Упор. С. О. Теньков. – К.: Літера ЛТД, 2006. – 240 с.

10. Євтушевський В. А. Основи корпоративного управління: Навч. посіб. – К.: Знання –Прес, 2002. – 406 с.

11. Загородній А. Г., Вознюк Л. Г. Фінансово-економічний словник. – Львів: Видавництво національного університету "Львівська політехніка", 2005. – 714 с.

12. Зятковський І. В. Фінансове забезпечення бюджетних установ в умовах реорганізації сфери виробництва суспільних благ // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 13–23.

13. Зятковський І. В. Оцінка ефективності діяльності некомерційних організацій // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 142–148.

14. Зятковський І. В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посіб. – ЗУЕПУ. – КП, видавництво "Золоті литаври", 2007. – 274 с.

15. Казнова М. І. Ціна на послуги в освітніх закладах // Фінанси України. – 2001. – № 3. – С. 69–73.

16. Кондрашова І. В. Розробка і впровадження системи управління бюджетними коштами державних вищих навчальних закладів // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 45–51.

17. Кондратюк С. Я. Позабюджетні надходження медичних закладів держави // Фінанси України. – 2001. – № 8. – С. 71–84.

18. Кураков Л. П., Кураков В. Л. Большой толковый словарь экономических и юридических терминов. – М.: Вуз и школа, 2001. – 720 с.

19. Мочерний С. В., Ларіна Я. С., Устенко О. А., Юрій С. І. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. – Т. 1. / За ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2005. – 616 с.

20. Медведєв Ю. Б., Селеміхін І. М., Голота О. П. Фінансове забезпечення Збройних сил України в умовах її реформування // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 58–65.

21. Назаренко І. Правове забезпечення та особливості фінансування територіальних установ охорони здоров'я // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Економіка. – 2004. – № 17. – С. 136–142.

22. Огонь Ц. Г. Бюджет освіти: підсумки та напрями вдосконалення // Фінанси України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

23. Осовська Г. В., Юркевич О. О., Завадський Й. С. Економічний словник. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.

24. Пігош В. А. Обліково-аналітичне забезпечення управління діяльністю вищих навчальних закладів // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 7. – С. 204–212.

25. Полозенко Д. В. Проблеми фінансування професійно-технічних навчальних за-

кладів в Україні // Фінанси України. – 2009. – № 2. – С. 22–31.

26. Полозенко Д. В. Фінансове забезпечення загальноосвітніх закладів та шляхи його вдосконалення // Фінанси України. – 2007. – № 10. – С. 27–33.

27. Сисюк С. Необоротні активи бюджетних установ і особливості та проблеми організації їх обліку // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Економіка. – 2004. – № 17. – С. 203–206.

28. Семеніхін І. М. Фінансове забезпечення Збройних сил // Фінанси України. – № 6. – 2004. – С. 67–73.

29. Сухарський В. С. Економічний словник-довідник. – Тернопіль: Навч. книга Богдан, 2002. – 328 с.

30. Фінансовий менеджмент: Навч. посіб. / А. М. Поддєрьогін та ін. – К.: КНЕУ, 2001

31. Цимбал Л. І. Особливості ціноутворення на ринку освітніх послуг // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 81–84.

32. Чернобай А. М. Правове забезпечення фінансування системи вищої освіти // Фінанси України. – 2005. – № 4. – С. 127–132.